

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 376.3

Кравченко Вікторія Павлівна,
викладач кафедри спеціальної педагогіки та спеціальної психології,
Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ЗАТРИМКИ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

У статті розглянута сучасна стратегія розбудови дошкільної освіти в Україні, нові підходи до реформування концептуальних, змістовно-структурних та дидактичних засад освіти дітей раннього віку, що реалізовано в чинних державних програмах. Висвітлено науково-теоретичний аналіз психолого-педагогічної та спеціальної літератури дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку. Адаптовано та модифіковано елементи методик дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку. Розкрито значення раннього дитинства для подальшого розвитку мовлення дитини. Виділено причини порушень мовлення та їх види, значення ігрової діяльності для дітей раннього віку. Висвітлено спостереження за дітьми в ігровій та повсякденній діяльності. Оприлюднено результати дослідження стану імпресивного та еспресивного мовлення дітей раннього віку.

Ключові слова: затримка мовленнєвого розвитку, ігрова діяльність, раннє дитинство, розвиток мовлення, причини мовленнєвих порушень.

Сучасна стратегія розбудови дошкільної освіти в Україні відповідає Міжнародній конвенції про права людини та дитини і спрямована на реалізацію положень Законів України «Про дошкільну освіту», «Про освіту», «Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті», Державної національної програми «Діти України». Нові підходи до реформування концептуальних, змістовно-структурних та дидактичних засад освіти дітей раннього віку реалізовано в чинних державних програмах: «Базовий компонент дошкільної освіти», «Я у світі», «Впевнений старт» тощо.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає, що «важливим є засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовленням у різних життєвих ситуаціях. Оволодіння мовленням як засобом пізнання і способом специфічно людського спілкування є найважливішим досягненням дошкільного дитинства» [1].

Як свідчать дослідження науковців (Ю. Ф. Гаркуша, Т. О. Датешидзе, Є. Ф. Собонович, Н. С. Соколова, В. В. Тарасун, М. К. Шеремет та ін.), в останні роки значно збільшилася кількість дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Раннє дитинство має величезне значення для подальшого розвитку мовлення дитини,

тому неправильне виховання на даному віковому етапі може привести до затримки мовленнєвого розвитку, що ускладнить його подальший розвиток в цілому. Період раннього дитинства охоплює вік від народження до 3 років. Для розвитку різних психічних функцій існують сприятливі терміни, так звані сензитивні періоди.

Розвиток мовлення в перші роки життя дитини проходить складний шлях і має неповторні особливості. У ньому чітко відокремлюються етапи, стадії, які тісно пов'язані між собою єдиним діалектичним процесом розвитку. Кожна більш рання стадія розвитку зумовлює оволодіння більш складною, і кожна затримка в проходженні дитиною одного етапу спричиняє затримку в проходженні наступного, а це означає не тільки затримку формування мовлення, а й затримку психічного розвитку дитини раннього віку в цілому [3].

Вчені стверджують, що будь-яка затримка, будь-яке порушення в ході розвитку мовлення дитини відображається на її поведінці, а також діяльності в різноманітних її формах. Тому корекційні заняття в період інтенсивного розвитку центральної нервової системи є найбільш ефективними.

Наукові розробки представників різних галузей науки створили передумови для

комплексного підходу у вирішенні завдань ранньої корекції мовлення дітей.

Особливості розвитку мовлення в процесі онтогенезу та дизонтогенезу висвітлено в дослідженнях А. М. Богуш, О. М. Вінарської, Л. М. Галігузової, О. М. Гвоздева та ін.

Вивчення розвитку дітей раннього віку розглядалося науковцями в різних аспектах: психологічному (Л. С. Виготський, Д. Б. Ельконін, О. Р. Лурія, Р. Є. Левіна та ін.), педагогічному (Н. М. Аксаріна, Я. А. Коменський, К. Д. Ушинський та ін.), логопедичному (М. Є. Хватцев, Л. С. Волкова, М. К. Шеремет, Є. Ф. Соботович, К. Л. Крутій, Л. О. Федорович та ін.), психолінгвістичному (І. О. Зимня, М. І. Жинкін, О. О. Леонтьєв, О. М. Гвоздев та ін.), лінгводидактичному (А. М. Богуш, Є. І. Тихеева, Л. П. Федоренко та ін.).

Таким чином, науково-теоретичний аналіз психолого-педагогічної та спеціальної літератури сучасних підходів до виховання і навчання дітей раннього віку засвідчує посилений інтерес науковців до проблеми формування і розвитку мовленнєвої діяльності дітей раннього віку.

Однак, незважаючи на численні дослідження розвитку мовлення, проблема затримки мовленнєвого розвитку у дітей раннього віку, на жаль, висвітлена не достатньо. У зв'язку з цим розробка науково-обґрунтованих методів діагностики й змісту корекційно-педагогічної роботи з дітьми даної нозологічної групи набуває все більш істотного значення.

Мета дослідження є теоретичне обґрунтування шляхів виявлення і корекції затримки мовленнєвого розвитку у дітей раннього віку.

Ефективність корекційної роботи з подолання затримки мовленнєвого розвитку у дітей раннього віку буде залежати від правильно встановлених причин, що призвели до атипового розвитку мовлення.

Під причиною порушень мовлення розуміють дію патологічних факторів, які визначають специфіку мовленнєвого дефекту, без якого даний розлад не може виникнути [2].

Причини виникнення мовленнєвих порушень поділяють на органічні та функціональні.

Органічні причини – це травми і хворобливі процеси, що вражають різні ланки як власне мовленнєвого апарату, так і відділів нервової

системи, які мають відношення до мовленнєвої функції.

Функціональними порушеннями мовлення вважаються такі, при яких не відзначаються органічні зміни в структурі мовленнєвих органів або в функціонуванні нервової системи.

Поділ на органічні та функціональні порушення мовлення вельми умовний, оскільки сучасні методи дослідження не завжди можуть виявити легку (стерту) органічну симптоматику. Крім того, при кожному органічному порушенні розвиваються і чисто функціональні розлади мовлення [5].

В процесі дослідження причин виникнення мовленнєвої патології застосовують еволюційно-динамічний підхід, який полягає в аналізі самого процесу виникнення дефекту, врахування загальних закономірностей аномального розвитку і закономірностей мовленнєвого розвитку на кожному віковому етапі (І. М. Сеченов, Л. С. Виготський, В. І. Лубовський) [4].

Оволодіння мовленням безпосередньо пов'язане з розвитком ігрової діяльності. Необхідність назвати потрібний предмет або дію спонукає дитину вимовляти нові слова, використовувати мовлення як засіб спілкування з дорослим. В процесі гри відбувається інтенсивний психічний розвиток дитини. Ігрова діяльність в ранньому віці характеризується такими особливостями: формуються перші ігрові вміння; складається здатність ставити і вирішувати ігрові завдання; у спільних іграх розвивається взаємодія з однолітками; формуються передумови до сюжетно-рольової гри. Отже, гра є основою формування майбутніх умінь і навичок, а також, розумових дій.

Метою дослідження є визначення рівня сформованості мовленнєвих навичок у дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Експериментальне дослідження мовленнєвого розвитку дітей раннього віку проводилося на базі дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №164 «Золотий ключик» Запорізької обласної ради.

Процес оцінювання рівня мовленнєвого розвитку передбачав обстеження 6 дітей із затримкою мовленнєвого розвитку віком від 2 до 3 років.

В процесі обстеження групи дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку нами було адаптовано та модифіковано елементи

методик Н. В. Манько, О. А. Стребельової та Г. В. Чиркіної.

Спостерігаючи за дітьми в ігровій та повсякденній діяльності, а також в групі дітей, було отримано інформацію щодо їх самостійної мовленнєвої діяльності. Більшість дітей активно використовують вербальні та невербальні засоби спілкування у вигляді окремих слів, звукокомплексів, жестів, міміки. Одна дитина вступає в контакт з оточуючими, проте майже не використовує вербальні засоби спілкування, друга дитина взагалі не вступає в контакт з оточуючими.

Результати обстеження стану фізичних процесів засвідчують, що більшість дітей виконують вправи з труднощами. Діти не в змозі самостійно нанизувати намистини. При виконанні артикуляційних вправ відзначається тривалий пошук пози, не повний обсяг руху, уповільнене і напружене виконання. Діти не диференціюють «носовий вдих» та «ротний вдих», роблять вдих через ніс. Також, у деяких дітей спостерігається мовлення на вдиху.

Результати дослідження стану імпресивного мовлення засвідчують, що в трьох дітей спостерігається номінативний рівень розуміння мовлення. Діти добре орієнтуються в назвах предметів, зображених на окремих малюнках, але ледве орієнтуються в назвах дій. У двох дітей виявлено ситуативний рівень розуміння мовлення. Діти розуміють прохання, пов'язані з предметами, які добре їм знайомі у побуті, але незавжди впізнають ті ж предмети, зображені на

малюнках. В однієї дитини спостерігається нульовий рівень розуміння мовлення – дитина не розуміє назви слів, словосполучень, дій.

Результати дослідження стану експресивного мовлення показують, що двоє дітей називають предмети зображені на малюнках, відтворюють звуконаслідування, але не можуть скласти речення за малюнком. Більшість дітей не називають предмети, зображені на малюнках, відтворюють лише окремі звуконаслідування та використовують паралінгвістичні засоби спілкування.

Таким чином, аналіз даних експерименту показав, що діти раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку мають наступні особливості: у більшості дітей виявлено значне відставання у розвитку імпресивного та експресивного мовлення, обмежений словниковий запас. Одержані результати свідчать про незадовільний стан сформованості мовленнєвої функції у дітей раннього віку, що є підставою для розробки системи корекційно-розвиткових заходів, спрямованих на подолання затримки мовленнєвого розвитку у вищезазначеної групи дітей.

Своєчасна діагностика дозволить в повній мірі використовувати можливості сензитивних періодів формування дитячого мовлення, ефективно коригувати темп психомовленнєвого розвитку дитини і попереджати виникнення вторинних порушень. Чим раніше будуть виявлені індивідуальні проблеми в ранньому мовленнєвому розвитку дитини, тим більш ефективним буде процес корекції.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник : А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в : Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Дефектологічний словник : навчальний посібник / за редакцією В. І. Бондаря, В. М. Синьова. – К. : «МП Леся», 2011. – 528 с.
3. Манько Н. В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку / Н. В. Манько. – К. : КНТ, 2008. – 256 с.
4. Филичева Т. Б. Основы логопедии / Т. Б. Филичева, Н. А. Чевелева, Г. В. Чиркина. – М. : Просвещение, 1989. – 223 с.
5. Шеремет М. К. Логопедія : підручник / М. К. Шеремет, В. В. Тарасун, С. Ю. Конопляста. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 672 с.

Кравченко Виктория Павловна,

ОСОБЕННОСТИ КОРРЕКЦИИ ЗАДЕРЖКИ РЕЧЕВОГО РАЗВИТИЯ У ДЕТЕЙ РАННЕГО ВОЗРАСТА

В статье рассмотрена современная стратегия развития дошкольного образования в Украине, новые подходы к реформированию концептуальных, содержательно-структурных и дидактических основ образования детей раннего возраста, реализовано в действующих государственных программах. Освещены научно-теоретический анализ психолого-педагогической и специальной литературы детей раннего возраста с задержкой речевого развития. Адаптировано и модифицировано элементы методик детей раннего возраста с задержкой речевого развития. Раскрыто значение раннего детства для дальнейшего развития речи ребенка. Выделены причины нарушений речи и их виды, значение игровой деятельности для детей раннего возраста. Освещены наблюдения за детьми в игровой и повседневной деятельности. Обнародованы результаты исследования состояния импрессивного и экспрессивного речи детей раннего возраста.

Ключевые слова: задержка речевого развития, игровая деятельность, раннее детство, развитие речи, причины речевых нарушений.

Kravchenko Victoria Pavlovna,

PECULIARITIES OF CORRECTION OF SPEECH DEVELOPMENT DELAY IN EARLY CHILDREN

The article considers the modern strategy of preschool education development in Ukraine, new approaches to reforming the conceptual, content-structural and didactic principles of early childhood education, which are implemented in current state programs. Scientific-theoretical analysis of psychological-pedagogical and special literature of young children with speech developmental delay is covered. Adapted and modified elements of methods of young children with speech delay. The significance of early childhood for the further development of a child's speech is revealed. The causes of speech disorders and their types, the importance of play activities for young children are highlighted. Observations of children in play and daily activities are covered. The results of a study of the state of impressive and expressive speech in young children have been published.

Key words: speech development delay, play activity, early childhood, speech development, causes of speech disorders.